

Nr 575

Av herr **Stefanson m. fl.**, om utredning angående mindre och medelstora företags förhållanden.

(Lika lydande med motion nr 661 i Andra kammaren)

Det är uppenbart att de mindre och medelstora företagen inom hantverk och industri — trots den fortgående strukturomvandlingen inom näringslivet som i många branscher successivt leder till en koncentration av produktionen till större företag — har betydelsefulla produktionsfunktioner att fylla i dagens och morgondagens samhälle. En diskussion om utvecklingsmöjligheterna för stora eller små företag är naturligtvis meningslös, om man inte gör klart för sig förhållandet mellan företagens funktioner i den fördelning av arbetsuppgifter som är nödvändig i ett utvecklat näringsliv och de för de speciella arbetsuppgifterna lämpliga företagsstorlekarna.

Lika uppenbart som det är att vår konkurrenskraft på världsmarknaden i t. ex. cellulosa- eller järn- och stålbranscherna kräver koncentration till mycket stora företag, lika klart är det att service-, reparations- och underhållsfunktioner liksom specialtillverkning för en mindre lokal marknad bäst fullgöres av mindre enheter med en god spridning över hela landet. De mindre och medelstora företagens produktionsuppgifter är emellertid inte bara begränsade till den lokala marknaden. Med den mycket stora efterfrågan på varor och tjänster av skilda slag, av olika form, färg och kvalitet, som den växande levnadsstandarden fört med sig, har företag som tillverkar varor även i mindre serier fått vidgade möjligheter till avsättning på en större marknad, nationell eller internationell.

Tillgänglig statistik visar också att de mindre och medelstora företagen väl hävdar sig i konkurrensen. Strukturförändringen har visserligen i många branscher resulterat i ett mindre antal företag, men utvecklingen har haft ett i det hela tämligen odramatiskt förlopp. Både i fråga om de samlade produktionsresultaten och det totala antalet anställda har de mindre och medelstora företagen behållit sin relativa andel i svenskt näringsliv. Att företagen väl följt med i den tekniska utvecklingen bekräftar en utredning som utfördes inom Sveriges hantverks- och industriorganisation för något år sedan. Enligt denna ökade de mindre företagens effektivitet mätt i förädlingsvärde per anställd med 62 % under tiden 1954—1964, under det att motsvarande värde för de medelstora företagen med 50—500 anställda var 41 % och för storföretagen 53 %.

För att ge ett begrepp om storleken av näringslivssektorn hantverk, småindustri och närstående serviceföretag kan nämnas, att denna uppskattningsvis omfattar ca 85 000 företag. När det gäller gruppen industriföretag kan hänvisas till SHI-utredningens uppgifter i det nyligen publicerade betänkandet »Aktiv företagsutveckling» (Fi 1968: 9 s. 9). Enligt dessa hade år 1962 ca 91 % av de 27 500 industriföretagen mindre än 50 anställda; ytterligare ca 2 200 hade mellan 50 och 500 anställda, medan endast 240 företag hade över 500 anställda. På grundval av samma siffermaterial kan industriföretag med upp till 50 anställda beräknas svara för ca 30 % av industrins sysselsättning och företag med 50—500 anställda för ca 40 %.

De mindre och medelstora företagen är av betydelse för ett differentierat näringsliv, som kan skapa rikare möjligheter vid val av yrke och sysselsättning. Det gäller såväl sådana industriorter vars näringsliv domineras av stora företag som framför allt tätorterna på vår landsbygd.

I många kommuner i vårt land skulle näringslivet vara ensidigt utvecklat, om de mindre och medelstora företagen inte fanns. När man vill satsa på en aktiv lokaliseringspolitik måste man i hög grad räkna med sådana företag. Det framstår för oss som en självklar sak, att den ekonomiska politiken bör främja de mindre och medelstora företagens utveckling.

I en tid då näringslivet genomgår betydande förändringar, som tar sig uttryck i driftsinskränkningar och företagsnedläggelser, är ett rikt differentierat näringsliv med betydande inslag av mindre företag av värde inte minst därför att svårigheter som drabbar enstaka mindre företag får relativt små konsekvenser för sysselsättning och samhällsekonomi. Förändringarna sker mjukare därför att de rör ett mindre antal personer, omställningsprocessen får ett lugnare förlopp både för de anställda och för företagen.

Aktuell statistik visar även att de mindre företagen under de senaste två åren friställt relativt mindre antal anställda än storföretagen.

Den flexibilitet och stora anpassningsförmåga inför nya förutsättningar, både i fråga om produktion och marknader, som finns inom de mindre företagen, är också en värdefull egenskap för ett näringsliv i stark omvandling.

De mindre företagens finansieringsproblem

De mindre företagen har vissa speciella finansieringsproblem. Kostnadsstegringarna inom produktionen, som försatt hela det svenska näringslivet i ett ogynnsamt konkurrensläge, har varit särskilt kännbara för dessa företag. Företagssparandet har gått ned förhållandevis mera hos dem än hos de större företagen. Orsakerna härtill är flera. Det har tidigare i denna motion framhållits att de mindre företagen följt med i den tekniska utvecklingen och rationaliserat sin produktion. Den mera kapitalkrävande produktionsutrustning som ligger bakom denna effektivitetsökning har inte kunnat finansieras med egna medel i samma utsträckning hos småföretagen, bl. a. därför att den gamla utrustningen inte givit tillräckligt avskrivningsunderlag för finansiering av nyinvesteringar.

Dessutom är de mindre företagens kapitalkostnader relativt betungande inte bara därför att det otillräckliga företagssparandet medför ett relativt stort behov av lånemedel, utan även av den anledningen att de kreditformer, som är tillgängliga för de mindre företagen, är relativt nya. Dessa företag kan t. ex. inte använda sig av obligationsmarknaden för sin finansiering.

Enskilda företag har i vissa avseenden en ogynnsammare behandling i skattelagstiftningen än aktiebolag och ekonomiska föreningar. De har inte rätt att göra skattefria avsättningar till investeringsfonder och inte heller den rätt till avsättning inom företagen för de anställdas och ägarens pensionering som andra företagsformer har. Vi anser att alla företag skall behandlas lika i skattehänseende. Företagsformen får inte vara avgörande för företagets behandling i skattelagstiftningen eller i näringspolitiken över huvud taget.

Vi upprepar vid detta års riksdag i särskilda motioner tidigare förslag om utredning av självfinansieringsfonder för mindre företag och införande av resultatutjämnning mellan goda och dåliga år.

Vi vill även i år kritisera den brist på neutralitet som finns i den förra året införda mervärdeskatten. Vi avser bestämmelsen om att statlig och kommunal verksamhet som tillgodoser egna behov är skattefri. Det betyder att det enskilda näringslivet inte kan konkurrera på lika villkor om kommunernas, landstingens och statens beställningar. Staten och kommunerna omgärdas här med en 10-procentig tullmur, som de enskilda företagen måste klättra över. Det främjar inte konkurrensen, det befrämjar i stället start och utbyggnad av kommunal och statlig verksamhet som bättre kunde skötas av det enskilda näringslivet.

De mindre företagens kreditförsörjning

Företagareföreningarnas utlåning är av stor betydelse liksom deras konsultativa insatser. Föreningarna medverkar till att klargöra de lånesökande företagens ekonomiska, tekniska och marknadsmässiga förutsättningar. Genom denna konsultationsverksamhet och genom att tillhandahålla toppkrediter medverkar de ofta till att placera underliggande krediter med bättre säkerhet på den ordinarie kreditmarknaden.

Vi anser därför att företagareföreningarnas konsultverksamhet och kreditgivning bör byggas ut. För det första är det fullt motiverat att taket för direktlån, som av förra årets riksdag fastställdes till 150 000 kr., höjes. Såväl den tekniska utvecklingen som prishöjningar på grund av inflationen har medfört att produktionsutrustningen blivit alltmera kostnadskrävande. Den genomsnittliga investeringen per anställd i ett industriföretag i dag ligger mellan 100 000 och 150 000 kr., och då är en lånesumma på 200 000 kr., även om den avser en toppkredit, inget högt belopp. Liksom företagareföreningsutredningen, som avlämnade sitt betänkande 1967, anser vi också att de statliga industrigarantilånen bör decentraliseras så att beslutanderätten beträffande lån upp till 200 000 kr. anförtros företagareförening-

arna. Föreningarna är ju utredande instans för dessa lån och en sådan delegering skulle i hög grad underlätta handhavandet av dessa lån till gagn för de lånesökande.

Vi anser också att de båda låneformerna, direktlån och garantilån, bör kunna få förekomma parallellt så att inte, som nu är fallet, den ena låneformen utesluter den andra. I särskilda motioner till årets riksdag har vi från vårt håll föreslagit

att taket för direktlån höjes till 200 000 kr.,

att beslutanderätten för statliga industrigarantilån upp till 200 000 kr. delegeras till företagareföreningarna, och

att de båda låneformerna skall kunna användas parallellt inom samma företag.

Vi har också föreslagit ett större administrationsbidrag till företagareföreningarna än Kungl. Maj:t begärt.

De mindre företagens möjligheter att anskaffa långfristigt kapital genom t. ex. aktie- och obligationsmarknaden är starkt begränsade. I en SHIO-utredning från 1967 påvisas en uppenbar brist i samstämmighet mellan kreditförsörjning och produktionsinsats för dessa företag. Andelen av kreditmarknaden motsvarade inte de mindre och medelstora företagens produktionsinsats eller deras andel av sysselsättningen inom industrin. Detta försvårar naturligtvis för företagen att genomföra den mekanisering av produktionsapparaten som den tekniska utvecklingen kräver. AP-fondernas starkt växande utlåningsresurser har inte kanaliseras till dessa företag i en utsträckning som motsvarar deras produktiva insatser. De enda vägarna för AP-medlen till de mindre företagen är återlånen och via AB Industrikredit och AB Företagskredit. Återlånen har haft en mycket liten betydelse. Ur den tredje fonden, som byggs upp med avgifter bl. a. från mindre företag, har t. o. m. den 31 december 1968 beviljats återlån för tillsammans 9,1 milj. kr., vilket utgör 0,2 % av fondens totala investeringar.

AB Industrikredit och AB Företagskredit lånade i allmänna pensionsfonden under sina åtta första år ca 850 milj. kr. Ungefär 25 % av detta belopp, dvs. drygt 200 milj. kr., har gått till företag med mindre än 50 anställda. Jämför man dessa siffror med den totala utlåningen ur fonderna till näringslivet inklusive återlånen, som den 31 december 1967 uppgick till 6 070 milj. kr., finner man att de mindre företagen starkt missgynnats.

Den 1968 tillsatta kapitalmarknadsutredningen, som bl. a. skall utreda AP-fondernas framtida verksamhet, bör enligt vår mening uppmärksamma de mindre och medelstora företagens växande behov av långa krediter och framlägga förslag till nya vägar för kanalisering av AP-fondernas växande resurser till dessa företag.

Småföretagens exportverksamhet

De i denna motion berörda företagen möter i sin exportverksamhet speciella problem inte minst när det gäller marknadsinformationen. Dels har ledarna för

många mindre företag otillräcklig erfarenhet av försäljning på export, dels bildar de relativt små exportkvantiteterna för varje enskilt företag inte tillräckligt underlag för egna enskilda insatser på utlandsmarknaden. Svårigheterna består också i att inhämta data om lämpliga avsättningsområden. Vissa småföretag upplever också de språkliga svårigheterna betydligt mera konkret än större företag.

Småindustrins exportbyrå fyller här en stor exportfrämjande funktion till de mindre företagens fromma. Vi har i annat sammanhang lagt fram motioner om ökat stöd till Småindustrins exportbyrå.

Teknisk förnyelse — teknisk utveckling

Den näringspolitiska diskussionen i vårt land har rätt ensidigt kretsat kring temat att endast stora företag skulle ha tillräckliga resurser för att tillgodogöra sig de nyheter teknisk forskning frambringar. Det har emellertid visat sig att det mindre industriföretaget utgör en god plantskola för nya idéer. Undersökningar har påvisat att ny teknik och nya produkter ofta utvecklas snabbt i sådana företag. De har en flexibel produktionsapparat och kan därför snabbt ställa om till nya produkter. Vägen från idé till färdig vara är också kort. Det är ofta samma person som är idégivare, konstruktör och tillverkningsledare. Man främjar en gynnsam innovationsmiljö genom att underlätta för de mindre företagen att informera sig om den tekniska utvecklingen. Det är viktigt för dessa företag att resultat av forsknings- och utvecklingsarbete förs ut till företagen i en lätt tillgänglig form. Det är också angeläget att de institutionella formerna för rådgivning och ekonomiskt stöd åt mindre företag och enskilda uppfinnarens innovations- och idéverksamhet förstärkes. Det bör fördenskull inrättas en speciell institution inom styrelsen för teknisk forskning och utveckling, och statens institut för hantverk och industri bör få ökade resurser för en sådan idéförmedling.

I sitt betänkande, »Aktiv företagsutveckling», som SHI-utredningen avlämnade i slutet av 1968 framhåller utredningen att de tekniska och ekonomiska förändringarna lett till att de mindre företagen mött ett snabbt växande behov av information och fortbildning. Därför föreslår de också en väsentlig förstärkning av informationen om teknik, ekonomi och marknad. Om utredningens förslag realiserats får institutet här en mycket viktig ställning som ett betydelsefullt mellanled mellan å ena sidan institutioner och organ, privata eller samhällseliga, som genom teknisk forskning och utveckling svarar för framtagandet av teknik på olika områden, och å andra sidan det näringsliv som institutet har att betjäna, huvudsakligen då företagen inom hantverk och mindre industri. Det är institutets uppgift att sammanställa, delge och i populär form förmedla kunskaper om teknologiska framsteg till företagen. Institutet blir på så sätt något av en idéböras för företag inom industri och hantverk. Vi förutsätter att regeringen kommer att framlägga en proposition i överensstämmelse med SHI-utredningens konstruktiva riktlinjer.

Behovet av forskning om de mindre företagen

Uppenbara brister föreligger beträffande forskning och utredning om de mindre och medelstora företagen. Företagareföreningsutredningen framhöll i sitt betänkande »att dess överväganden i flera sammanhang försvårats av bristen på faktiska kunskaper om den mindre företagsamhetens struktur och särskilda problem i tekniska och ekonomiska avseenden». Utredningen framhöll att en ökad forskning och utredningsverksamhet borde komma till stånd. Ett av motiven var bl. a. det stora antalet sysselsatta inom småföretagen. En i utredningen intagen internationell översikt visade också att i andra länder utgår statsanslag till sådan forskning. I SHI-utredningens betänkande »Aktiv företagsutveckling» framhölls också att de faktiska kunskaperna om de mindre företagen inom industri och hantverk är starkt begränsade. Utredningen föreslog att SHI skall få till uppgift att bedriva systematisk utredningsverksamhet om olika industri- och hantverksbranscher med avseende på strukturförhållanden, tekniska, ekonomiska eller marknadsmässiga särdrag och problem, aktuella utvecklingstendenser m. m. Utredningen framhöll att en sådan sakkunskap kan betraktas som grundläggande för institutets övriga verksamhet och att den även kan underlätta planeringen av andra statliga näringspolitiska åtgärder samt bidra till att stimulera och utveckla hela den serviceapparat, som står till de mindre företagens förfogande.

Som vi i flera sammanhang konstaterat är en utökad utrednings- och forskningsverksamhet rörande de mindre företagens situation och framtidsutsikter mycket angelägen. I denna motion har vi gjort en översikt över vissa av dessa företags speciella problem. Vi anser det önskvärt att få till stånd en fortlöpande och successivt vidgad insamling av data och sammanställning av uppgifter, bl. a. i syfte att skapa ett bättre underlag för statsmakternas insatser för en aktiv näringspolitik. Delvis är de problem som berörs i motionen av sådan natur, att de bör utredas genom parlamentariskt sammansatta kommittéer. Delvis bör sammanställningen och bearbetningen av basmaterialet åvila en central institution. I likhet med SHI-utredningen anser vi, att den senare uppgiften bör ankomma på statens institut för hantverk och industri. I den tidigare nämnda utredningen »Aktiv företagsutveckling» föreslås att SHI i sin nya form skall inrymma bl. a. en särskild utredningsbyrå. Departementschefen har i årets statsverksproposition (Bilaga 15 B 1) föreslagit att ett anslag på 100 000 kr. skall ställas till institutets förfogande till vissa utredningar och förberedelser inför den förutsedda omläggningen av institutets verksamhet. Då vi anser att utredningsverksamheten om de mindre och medelstora företagens nuläge och framtida utveckling har hög prioritet, föreslår vi att en omedelbar uppräknin-
sker av departementschefens förslag och att 200 000 kr. ställs till SHI:s förfogande för att bl. a. ta itu med de utredningsuppgifter, som här har skisserats. Detta grundläggande utredningsarbete bör senare följas av en bredare utredning om den mindre företagsamhetens problem.

Under hänvisning till vad som ovan anförts hemställs,

att riksdagen måtte bevilja statens institut för hantverk och in-

dustri ett anslag på 200 000 kr. för bl. a. utrednings- och forskningsverksamhet om de mindre och medelstora hantverks- och industriföretagens problem och utvecklingsmöjligheter.

Stockholm den 28 januari 1969

Stig Stefanson (fp)

Johan A. Olsson (cp)

K.-A. Levin (fp)

T. V. Mattsson (cp)
